

بررسی یادگیری غیرمستقیم واژه از طریق خواندن، خواندن حین شنیدن و شنیدن داستان

مونا فلاح

کارشناس ارشد آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان دانشگاه علامه طباطبائی
m.fallah9072@yahoo.com

رضامراد صحرانی

دانشیار زبانشناسی و آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان دانشگاه علامه طباطبائی
rezasahraee@yahoo.com

چکیده

این پژوهش، تأثیر یادگیری غیرمستقیم واژه را از طریق سه شیوه «خواندن»، «شنیدن» و «خواندن حین شنیدن» داستان می‌سنجد. بدین منظور، ۳ داستان همسطح انتخاب شد و از هر داستان ۱۱ واژه با ۴ محدوده بسامدی متفاوت برگزیده شد و به جای آن‌ها ۱۱ واژه با معنای کاملاً متفاوت با متن داستان جایگزین شد. هر داستان در یک شیوه اجرا شد و پس از آن دو پس‌آزمون معادل‌یابی و چندگزینه‌ای فوری و پس از گذشت دو روز، دو پس‌آزمون معادل‌یابی و چندگزینه‌ای تأخیری برگزار شد. همچنین، در پایان هر جلسه یک فرم نظرسنجی به آزمودنی‌ها داده شد تا نظرشان را درباره داستان بیان کنند. نتایج نشان داد واژه‌ها در هر ۳ شیوه به یک میزان به صورت غیرمستقیم یاد گرفته می‌شوند. علاوه بر آن، نتایج تحلیل داده‌ها نشان داد میزان فراموشی واژه‌ها پس از ۲ روز در هر ۳ شیوه به یک میزان است. پس از بررسی فرم‌های نظرسنجی این نتیجه حاصل شد که زبان‌آموزان شیوه «خواندن» را بر سایر شیوه‌ها ترجیح می‌دهند. **کلیدواژه:** یادگیری غیرمستقیم، خواندن، شنیدن، خواندن حین شنیدن، داستان.

۱. مقدمه

واژه نقش پایه‌ای در درک مطلب، خواندن و حتی نوشتن دارد. به گفته ریچاردز^۱ و رناندیا^۲ (۲۰۰۲: ۲۵۵)، بدون یک دایره واژه‌ای وسیع و به کارگیری راهبردهای یادگیری واژه، زبان‌آموزان اغلب به مهارت زبانی کمتر از توانایی خود دست خواهند یافت و از فراهم‌ساختن فرصت‌های یادگیری زبان در اطراف خود مأیوس خواهند شد. در واقع، واژه یکی از اصلی‌ترین اجزای مهارت زبانی است و بیشترین نقش را در چگونگی صحبت کردن، گوش دادن، خواندن و نوشتن دارد (همان). نیشن^۳ (۱۹۹۰) هشت بعد دانش واژه را معرفی کرده که در هنگام یادگیری واژه‌ها توجه به این ابعاد ضروری است:

- ۱- معنی^۴
- ۲- تلفظ/صورت گفتاری^۵
- ۳- املا/صورت نوشتاری^۶
- ۴- رفتار دستوری^۷
- ۵- باهم‌آیی^۸
- ۶- گونه کاربردی^۹

¹ Richards

² Renandya

³ Nation

⁴ meaning

⁵ spoken form

⁶ written form

⁷ grammatical behavior

⁸ collocation

⁹ register

۷- تداعی‌ها^۱

۸- بسامد^۲.

واژه در زبان اول به صورت غیرمستقیم یاد گرفته می‌شود (ناگی^۳، ۱۹۹۷). همچنین پژوهش‌ها در زمینه مهارت خواندن حاکی از آن است که فراگیری غیرمستقیم واژه در یادگیری زبان دوم/خارجی نیز اتفاق می‌افتد (وارینگ^۴ و تاکاکی^۵، ۲۰۰۳). دو دیدگاه عام در یادگیری زبان دوم وجود دارد؛ از یک منظر، یادگیری زبان شامل به خاطر سپردن شمار زیادی واژه و قواعد دستوری است. دیدگاه دیگر، با حذف زحمت حفظ کردن واژه‌ها و قواعد دستوری، زبان‌آموزان را به وجه دیگری از یادگیری سوق می‌دهد. در این دیدگاه، یادگیری با دریافت غیرمستقیم واژه‌ها و ساختارها از میان بافت‌های ارتباطی در فعالیت‌هایی چون خواندن و شنیدن اتفاق می‌افتد و توجه زبان‌آموزان بر معنی متمرکز می‌شود نه بر صورت. دیدگاه اول را «یادگیری مستقیم یا تعمدی»^۶ و دیدگاه دوم را «یادگیری غیرمستقیم یا تصادفی»^۷ می‌نامند. هدف اصلی در رویکرد یادگیری تعمدی، یادگیری مستقیم واژه خارج از متن است که از طریق انجام برخی فعالیت‌ها حاصل می‌شود درحالی که رویکرد یادگیری غیرمستقیم بر درک مطلب و پیام متن تمرکز دارد (صحرائی و احمدی‌قادر، ۱۳۹۴). به گفته کری^۸ (۱۹۷۸)، کسب معنی واژه از بافت باید از طریق مواجه شدن غیرمستقیم با واژه باشد. به همین دلیل یادگیری واژه به عنوان یک فرایند تدریجی شناخته شده است (دیتون^۹، ۱۹۵۹). پژوهش‌های حوزه یادگیری غیرمستقیم واژه‌ها در زبان خارجی معمولاً در زمینه خواندن گسترده^{۱۰} است. خواندن گسترده نوعی خواندن لذت‌بخش است که یک معلم دانش‌آموزانش را تشویق به خواندن برای خودشان می‌کند. «فرضیه درک مطلب»^{۱۱} کراشن (۲۰۰۳) ادعا کرد که درونداد قابل فهم یک شرط لازم و کافی برای توسعه زبان است و خواندن گسترده این شرایط را فراهم می‌کند. هدف اول خواندن گسترده، خواندن برای لذت بردن است که روش مناسبی به منظور بهبود زبان عمومی و تقویت انگیزه خواندن محسوب می‌شود (کراشن ۱۹۹۴).

نوعی از خواندن گسترده که اخیراً معلمان زبان و پژوهشگران به آن توجه بیشتری دارند خواندنی است که همزمان به یک صدای ضبط شده یا به داستانی که معلم می‌خواند گوش می‌دهند. از مزیت‌های خواندن حین شنیدن می‌توان به افزایش مهارت کلی زبان به خصوص گوش دادن و توانایی درک احساسات از ریتم زبان اشاره کرد که به نوبه خود می‌تواند به زبان‌آموزان کمک کند به جای انتخاب راهبرد کلمه به کلمه، گروه‌های معنی دار را بخوانند و بشنوند (دی^{۱۲} و بامفورد^{۱۳}، ۱۹۹۸).

در شنیدن گسترده^{۱۴}، با گوش دادن به متن‌هایی که معلم در کلاس می‌خواند، می‌توان زبان‌آموزان را با واژه‌های جدید آشنا کرد و نحوه استفاده از واژه در بافت، باهم‌آیی‌ها و ساختارهای دستوری واژه را به آنها آموزش داد. طبق پژوهش الی^{۱۵} (۱۹۸۹)، بلند خواندن داستان چه واژه‌های جدید آموزش داده شود و چه نشود، منبع خوبی برای فراگیری واژه است. اکنون سؤالی که پیش می‌آید این است که زبان‌آموزان از کدام روش «خواندن»، «شنیدن» و «خواندن حین شنیدن» می‌توانند بدون توضیح معنی واژه‌های جدید، آن‌ها را بیاموزند. پژوهش حاضر، برای پاسخ به این سؤال انجام شد.

در پژوهشی که دی، امورا^{۱۶} و هیراماتسو^{۱۷} (۱۹۹۱) انجام دادند به بررسی خواندن و یادگیری غیرمستقیم واژه در زبان انگلیسی به عنوان زبان خارجی پرداختند. در این مقاله، آن‌ها نتایج حاصل از پژوهشی را بیان می‌کنند که هدف آن، بررسی توانایی یادگیری غیرمستقیم واژه در کلاس یادگیری انگلیسی به عنوان زبان دوم توسط زبان‌آموزان ژاپنی، در شیوه خواندن در

¹ associations

² frequency

³ Nagy

⁴ Waring

⁵ Takaki

⁶ intentional learning

⁷ incidental learning

⁸ Carey

⁹ Deighton

¹⁰ extensive reading

¹¹ Krashehn

¹² Day

¹³ Bamford

¹⁴ extensive listening

¹⁵ Elley

¹⁶ Omura

¹⁷ Hiramatsu

سکوت و برای سرگرمی در کلاس است. نتایج به دست آمده از این پژوهش بیان می‌کند که آموزش غیرمستقیم واژه هم بر زبان‌آموزان دبیرستانی و هم بر دانشجویان اثرگذار است.

پژوهشی که براون^۱، وارینگ و دون‌کیوبا^۲ در سال ۲۰۰۸ انجام دادند، یادگیری واژه را از ۳ شیوه «خواندن»، «خواندن حین شنیدن» و «شنیدن» داستان به صورت غیرمستقیم بررسی کردند. آن‌ها ۳ داستان را انتخاب کردند و سپس دو نوع آزمون تهیه کردند که فوراً باید پس از خواندن و شنیدن گرفته می‌شد و پس از آن آزمون‌های تأخیری را برگزار کردند. نتیجه آزمون‌های فوری آن شد که واژه‌های جدید (ولی تعداد بسیار محدود آن‌ها) در هر ۳ شیوه می‌توانند به صورت غیرمستقیم یادگرفته شوند. زبان‌آموزان تمایل بیشتری به یادگیری واژه‌های با بسامد بالا داشتند و این واژه‌ها دیرتر فراموش می‌شدند. علاوه بر آن، نتایج آزمون‌های تأخیری نشان داد پس از گذشت ۳ ماه زمانی که زبان‌آموزان با یادآوری خودانگیزه آزمایش شدند، فقط معنی یک واژه از ۲۸ موردی را که در شیوه خواندن ارائه شده بود به خاطر داشتند. عجیب‌تر آنکه معنی هیچ‌یک از واژه‌هایی را که در شیوه شنیدن تنها بود به خاطر نداشتند.

در سال ۲۰۱۱ ویدال^۳ پژوهشی را تحت عنوان «تفاوت تأثیر خواندن و شنیدن بر یادگیری غیرمستقیم واژه» انجام داد که تأثیر خواندن و شنیدن بر یادگیری غیرمستقیم واژه و یادآوری آن را سنجید. آزمودنی‌ها به سه دسته تقسیم شدند: (الف) خواندن سه متن علمی، (ب) تماشای سه سخنرانی و (پ) بدون دریافت هیچ دروندادی فقط با تکمیل آزمون سنجش واژه. این پژوهش همچنین روابط بین فراگیری واژه در هر یک از این موارد، و عوامل بسامد واژه، نوع واژه، نوع توصیف و تشریح و قابلیت پیش‌بینی از صورت واژه را ارزیابی و مقایسه کرد. موضوعات خواندن نسبت به شنیدن، نتایج بهتری را در هر چهار سطح مهارت در واژه‌ها داشت. نظارت بر مقایسه دوبه‌دو نشان داد که با افزایش مهارت زبان‌آموزان، تفاوت پیشرفت آن‌ها در شرایط خواندن و شنیدن کاهش یافته است. نتیجه خواندن نیز آن شد که پس از گذشت یک ماه، بجز در زبان‌آموزان با مهارت بالا یادآوری به‌خوبی انجام شد. در این گروه تفاوت قابل قبولی بین نمره‌های پس‌آزمون تأخیری خواندن و شنیدن وجود نداشت. روابط بین هرکدام از چهار عامل بررسی شد و یادگیری واژه در دروندادها متفاوت شد.

در پژوهشی که سوگیت^۴، لنهارد^۵، نودکر^۶ و اشنایدر^۷ (۲۰۱۳) تحت عنوان «یادگیری غیرمستقیم واژه از طریق داستان» روی کودکان سطح دو و چهار انجام دادند، تأییراتی را که خواندن، بیان کردن و به اشتراک گذاشتن داستان بر یادگیری واژه دارد، بررسی کردند. کودکان سطح چهارم در آزمون یادگیری واژه نتایج بهتری گرفتند و نتیجه اصلی، بر شرایط داستان بود. آن‌ها زمانی که خودشان داستان را می‌خواندند کمترین تعداد واژه‌ها را یادگرفتند و بیشترین میزان یادگیری واژه‌ها در شرایط بیان آزاد داستان بود.

مرتضوی سرمد در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «تأثیر خواندن، گوش دادن و خواندن توأمان و گوش دادن به داستان در یادگیری غیرمستقیم واژگان در انگلیسی‌آموزان ایرانی»^۸ در سال ۱۳۹۰ دریافت که گوش دادن و خواندن توأمان مؤثرترین شیوه برای یادگیری واژه از طریق داستان است سپس خواندن و پس از آن گوش دادن رتبه آخر را به خود اختصاص داد.

همانطور که بیان شد، یادگیری واژه مهم‌ترین بخش زبان‌آموزی به حساب می‌آید و اهمیت آن حتی از یادگیری دستور نیز بیشتر است. علاوه بر آن، به دلیل علاقه زبان‌آموزان به داستان‌خوانی و جذابیت این عمل هم در فراگیری زبان اول و هم در یادگیری زبان دوم، پژوهشگر سعی دارد تا بهترین روش یادگیری غیرمستقیم واژه از طریق ۳ شیوه «خواندن»، «شنیدن» و

¹ Brown

² Donkaewbua

³ Vidal

⁴ A comparison of the effects of reading and listening on incidental vocabulary acquisition

⁵ Suggate

⁶ Lenhard

⁷ Neudecker

⁸ Schneider

⁹ Incidental vocabulary acquisition from stories: Second and fourth graders learn more from listening than reading

¹⁰ The impact of reading-only, reading-while-listening, and listening-only to stories on Iranian EFL learners' incidental vocabulary learning

«خواندن حین شنیدن» داستان را به فارسی آموزان معرفی کند. به منظور نیل به این هدف چند سؤال به وجود آمد که در زیر به آن‌ها پرداخته می‌شود:

- ۱- فارسی آموزان خارجی از کدام یک از سه روش یادگیری غیرمستقیم واژه از طریق «خواندن»، «شنیدن» و «خواندن حین شنیدن» داستان واژه‌های بیشتری را یاد می‌گیرند؟
  - ۲- کدام یک از سه شیوه یادگیری غیرمستقیم واژه از طریق «خواندن»، «شنیدن» و «خواندن حین شنیدن» داستان در فراخوانی واژه‌ها بیشتر تأثیر دارد و باعث می‌شود واژه‌ها کمتر فراموش شوند؟
  - ۳- فارسی آموزان خارجی کدام یک از این سه روش «خواندن»، «شنیدن» و «خواندن حین شنیدن» را ترجیح می‌دهند؟
- بر مبنای پاسخ به سؤالات پژوهش، فرضیات زیر در نظر گرفته شده است:
- ۱- میزان یادگیری واژه‌ها توسط زبان آموزان از طریق «خواندن» و «خواندن حین شنیدن» بیشتر از «شنیدن» است.
  - ۲- میزان فراخوانی واژه‌ها از طریق «خواندن حین شنیدن» بیشتر از سایر شیوه‌هاست.
  - ۳- زبان آموزان شیوه «خواندن حین شنیدن» را بر سایر شیوه‌ها ترجیح می‌دهند. زیرا در این شیوه زبان آموزان، هم می‌توانند بخوانند و هم تلفظ واژه‌ها را بشنوند.

۲. روش‌شناسی

جامعه آماری این پژوهش شامل ۱۲ نفر از زبان آموزان بنیاد سعدی است که توسط این مرکز در سطح میانی قرار گرفته‌اند. آن‌ها ۵ مرد و ۷ زن در محدوده سنی بین ۲۵ تا ۴۵ سال بودند اما ۵ نفر از آن‌ها به دلیل غیبت و یا عدم تکمیل تمام مراحل پژوهش حذف شدند. ملیت این زبان آموزان ترک بود. در آخر ۷ نفر از فارسی آموزان خارجی که ۵ زن و ۲ مرد در محدوده سنی بین ۲۵ تا ۳۵ سال بودند تمام مراحل پژوهش را تکمیل کردند. جدول ۱ مشخصات مشارکان را توضیح می‌دهد.

جدول ۱. مشخصات مشارکان

مشارکان	تعداد	محدوده سنی	سطح زبانی
زن	۵	۲۵-۳۵	پیش میانی
مرد	۲		
تعداد کل	۷		

برای این پژوهش، سه داستان متناسب با سطح زبان آموزان از داستان‌های دکتر شهره سجادی با تعداد حدود ۳۰۰ واژه انتخاب و اندکی ساده سازی شد. عناوین این داستان‌ها عبارت‌اند از «کشتی گیر جوان»، «باد آورده را باد می‌برد» و «دیوانه چو دیوانه ببیند خوشش آید». متناسب با اهداف این پژوهش، اصلاحاتی بر روی متن هر داستان اعمال شد. ۳۳ واژه از این داستان‌ها (از هر داستان ۱۱ واژه) که بسامد متفاوتی داشتند و مفاهیم مشترک شناخته شده‌ای را به آزمودنی‌ها ارائه می‌کردند (مانند: خانه، دکتر و دست) انتخاب شدند و با واژه‌های دیگری (کاملاً بی‌ارتباط با موضوع و محتوای داستان‌ها) جایگزین شدند که این واژه‌ها، به یک واژه آشنا و شناخته شده که مفهوم مشترکی را نشان می‌دهد اشاره می‌کردند. به عنوان مثال واژه‌های «کلید»، «سیب» و «جیب» از داستان سوم به ترتیب در متن‌ها و آزمون‌ها با واژه‌های «دست»، «شاگرد» و «خانه» جایگزین شدند. از این پس این واژه‌ها را با نام «واژه‌های جایگزین» می‌شناسیم. هدف از انجام این کار، سنجش میزان توانایی حدس زدن واژه‌های اصلی داستان، یا به عبارت دیگر سنجش میزان یادگیری غیرمستقیم واژه‌ها از بافت بود.

در این پژوهش لازم بود واژه‌هایی با بسامدهای متفاوت انتخاب شوند. به علاوه از آنجایی که حدس زدن اسم‌ها یا صفت‌ها راحت‌تر از حدس زدن قیدهاست، واژه‌ها از مقوله‌های اسم‌ها و صفت‌ها انتخاب شدند (هیگا^۱، لافر^۲ ۱۹۹۷ و راجرز ۱۹۶۹). فعل‌ها به علت وجود شناسه‌ها و زمان‌های متفاوت، انتخاب نشدند.

^۱ Higa
^۲ Laufer

پس از بررسی تکرار واژه‌ها، مشخص شد توزیع بسامد در ۳ داستان «کشتی گیر جوان»، «باد آورده را باد می‌برد» و «دیوانه چو دیوانه ببیند خوشش آید» مناسب است به طوری که آن‌ها در ۴ دسته‌بندی ۱-۵، ۵-۱۰، ۱۰-۱۵ و ۱۵-۲۰ قرار گرفتند. فرض بر این گذاشته شد که آزمودنی‌ها همه واژه‌های دیگر را می‌دانند، باین حال واضح است که این موضوع برای همه افراد در همه واژه‌ها خصوصاً با توجه به مهارت‌های متفاوت افراد صحیح نیست.

به منظور شناخت و فراخوانی واژه‌های هدف با بسامد متفاوتی که زبان‌آموزان در هر داستان دیده‌بودند و همچنین اندازه‌گیری ابعاد مختلف دانش واژه، آزمون‌های جداگانه‌ای نیاز بود. همسو با پژوهش‌های وارینگ و تاکاکی (۲۰۰۳) و براون، وارینگ و دون‌کیوبا (۲۰۰۸)، برای هر شیوه، دو نوع پس‌آزمون معادلیابی^۱ و چندگزینه‌ای^۲ برای دو بازه زمانی متفاوت طراحی شد:

- ۱- یک آزمون معادلیابی بلافاصله پس از اتمام داستان از آزمودنی‌ها گرفته شد.
- ۲- پس‌آزمون اول دیگری که این هم فوراً پس از اتمام داستان و پس از آزمون معادلیابی گرفته شد و این آزمون از نوع چندگزینه‌ای بود.
- ۳- پس‌آزمون دوم، که با دو روز تأخیر و قبل از برگزاری جلسه بعدی و شروع داستان جدید از آزمودنی‌ها گرفته شد. این آزمون نیز از نوع معادلیابی بود.
- ۴- پس‌آزمون دوم دیگری که این نیز با دو روز تأخیر، قبل از برگزاری جلسه بعدی و شروع داستان جدید و پس از آزمون معادلیابی از آن‌ها گرفته شد. این آزمون نیز از نوع چندگزینه‌ای بود.

در آزمون معادلیابی، ۱۱ واژه جایگزین در یک فهرست ارائه شد. از آزمودنی‌ها معادل واژه‌ها پرسیده شد، از آن‌ها خواسته شد که یا معادل دقیق یا پاسخی تقریبی، مانند یک مترادف را بنویسند. به طور مثال واژه «سیب» در داستان «دیوانه چو دیوانه ببیند خوشش آید» جایگزین واژه «شاگرد» شده اما اگر آن‌ها «دانشجو» را هم بنویسند صحیح است. زبان‌آموزان می‌توانند به زبان فارسی یا به زبان اول خودشان، زبان ترکی، برای واژه‌های جایگزین معادل بنویسند. نمونه پس‌آزمون معادلیابی اول مرحله «خواندن حین شنیدن» در پیوست وجود دارد.

آزمون چندگزینه‌ای یک آزمون استاندارد ۴ گزینه‌ای است که یک گزینه صحیح و سه گزینه انحرافی دارد. همچنین در این پژوهش یک گزینه «نمیدانم» برای جلوگیری از انتخاب تصادفی پاسخ درست اضافه شد. از آزمودنی‌ها خواسته شد دور واژه‌هایی که فکر می‌کنند به معنی واژه‌های جایگزین نزدیک‌تر است خط بکشند. تمام گزینه‌ها از همان مقوله‌های دستوری بودند. به عنوان مثال، واژه جانشین «کلید» در جمله «برنده جلوتر آمد و کلیدش را دراز کرد و با کفش، کلید داد.» در داستان «دیوانه چو دیوانه ببیند خوشش آید» با واژه «دست» و واژه جانشین «کفش» در همین جمله با واژه «استاد» جایگزین شده است. بدین ترتیب، در اینجا «کلید» به معنی «دست» و «کفش» به معنی «استاد» است. به علاوه، به دلیل اینکه «دست» و «کفش»، اسم هستند بنابراین تمام گزینه‌های آزمون باید از مقوله اسم باشند. نکته مورد توجه این بود که گزینه‌های انحرافی از مجموعه‌های معنایی متفاوت به وجود آمده باشند تا میزان محدودی از دانش را نشان دهند (دون‌کیوبا، ۲۰۰۸؛ جو^۳، ۱۹۹۴، ۱۹۹۸؛ جو، نیشن و نیوتن^۴، ۱۹۹۶).

نمونه پس‌آزمون چندگزینه‌ای اول مرحله «خواندن حین شنیدن» در پیوست قرار دارد. ارقام مورد استفاده در هر یک از آزمون‌های فوری و تأخیری، یکسان بود اما ترتیب آن‌ها جابه‌جا شد تا اثر مثبت یادگیری از آزمون‌ها را کنترل کند. تمام این آزمون‌ها بدون اطلاع قبلی انجام شد. آزمودنی‌ها بدون دیدن یا شنیدن دوباره داستان‌ها، امتحان دادند و هرگز دوباره واژه‌های جایگزین را ندیدند. میانگین زمان مورد استفاده برای آزمون‌های معادلیابی ۱۰ دقیقه و برای آزمون‌های چندگزینه‌ای ۵ دقیقه بود.

در ابتدا به آزمودنی‌ها گفته شد که قرار است آن‌ها در یک برنامه راهبردی یادگیری واژه شرکت کنند و هدف اصلی پژوهش این است که مشخص شود کدام یک از روش‌های «خواندن»، «شنیدن» و «خواندن حین شنیدن» داستان برای یادگیری واژه بهتر است. همچنین، به آن‌ها توضیح داده شد که شما سه داستان که واژه‌های خاصی از آن‌ها تغییر کرده را می‌خوانید و می‌شنوید. سعی کنید از خواندن و شنیدن داستان‌ها لذت ببرید و با استفاده از دانش پیشین خود، متن و بافت زبانی بهترین حدس را برای معادل‌های واژه‌های جایگزین بنویسید اما اجازه استفاده از فرهنگ لغت و پرسش سؤال درباره معنی واژه‌ها را ندارید. به علاوه، به

¹ meaning-translation test

² multiple-choice test

³ Joe

⁴ Newton

آن‌ها گفته شد بایستی پس از خواندن و شنیدن داستان، به صورت خلاصه نظراتشان را درباره این تجربه و احساسشان را نسبت به محتوای داستان‌ها بنویسند. مدت زمان هریک از این جلسات ۷۵ دقیقه و با فاصله دو روز بود.

با هدف اجرای پژوهش، در ابتدا شیوه «خواندن» انجام شد و یک جلسه به این موضوع اختصاص پیدا کرد. در این جلسه، ابتدا مقدمه کوتاهی در مورد موضوع داستان گفته شد سپس متن داستان «کشتی گیر جوان» بین زبان‌آموزان توزیع شد. هرکس داستان را برای خودش و با صدای آرام خواند. پس از آن، همه داستان‌ها با این هدف که آزمودنی‌ها تا زمان پس‌آزمون تأخیری بار دیگر داستان را نبینند، جمع‌آوری شد و آزمون‌های معادل‌یابی و چندگزینه‌ای برگزار شد. برای جلوگیری از انتقال دانش از یک آزمون به دیگر، آزمون معادل‌یابی قبل از چندگزینه‌ای گرفته شد. در آخر نیز یک فرم نظرسنجی در مورد این شیوه توسط زبان‌آموزان تکمیل شد. پس از بررسی نتایج آزمون‌ها مشخص شد زبان‌آموزان به درستی شیوه اجرای کار را متوجه نشدند. بنابراین داستان دیگری هم‌سطح با سایر داستان‌ها به نام «طوطی و بقال» انتخاب و آزمون‌های آن طراحی شد. در جلسه دیگری این داستان با شیوه «خواندن» اجرا شد و پس از آزمون‌های فوری معادل‌یابی و چندگزینه‌ای گرفته شد و فرم نظرسنجی مربوط به این داستان توسط آزمودنی‌ها تکمیل شد. پس از گذشت دو روز آزمون‌های معادل‌یابی تأخیری و چندگزینه‌ای تأخیری به منظور بررسی میزان فراموشی یا فراخوانی واژه‌ها نیز برگزار گردید.

مرحله دوم، آموزش به کمک «شنیدن» بود. در این مرحله ابتدا ۵ عکس مرتبط با محتوای داستان بین زبان‌آموزان توزیع شد و سپس مقدمه کوتاهی درباره موضوع داستان «باد آورده را باد می‌برد» گفته شد. پس از آن فایل صوتی داستان پخش شد که قبلاً توسط نگارنده ضبط شده بود. آزمودنی‌ها باید به صدای ضبط‌شده گوش می‌دادند و حین شنیدن، به تصاویر نگاه می‌کردند تا به آن‌ها در پیشرفت داستان کمک کند. پس از اتمام داستان، آزمون معادل‌یابی و سپس آزمون چندگزینه‌ای اجرا شد. سپس، پرسشنامه مربوط به مرحله «شنیدن» بین آن‌ها توزیع شد. آزمون‌های معادل‌یابی و چندگزینه‌ای تأخیری این مرحله، به دلیل وجود تعطیلات یک روز بعد برگزار شد.

مرحله سوم، «خواندن حین شنیدن» بود. در این مرحله نیز مقدمه مختصری درباره موضوع داستان «دیوانه چو دیوانه ببیند خوشش آید» بیان و پس از آن متن داستان بین آزمودنی‌ها توزیع شد. در این مرحله آن‌ها باید هم‌زمان با خواندن داستان به فایل صوتی ضبط‌شده توسط نگارنده نیز گوش می‌دادند و معنی واژه‌های جایگزین را حدس می‌زدند. در این مرحله نیز مانند مراحل قبل دو آزمون معادل‌یابی و چندگزینه‌ای به ترتیب گرفته شد و پرسشنامه این مرحله نیز تکمیل گردید. آزمون‌های تأخیری این مرحله، پس از گذشت دو روز اجرا شد.

در مرحله «شنیدن» و «خواندن حین شنیدن»، متن کامل داستان با صدای بلند و با سرعت طبیعی خوانده شد و ضبط شد. شایان ذکر است که داستان‌گویی تا حد امکان واضح و طبیعی بود و زمان فایل‌های ضبط‌شده حدود ۴ دقیقه بود.

در مرحله «شنیدن»، به دلیل این که آزمودنی‌ها واژه‌های جایگزین را فقط شنیده بودند و ندیده بودند، در آزمون‌های معادل‌یابی برگه‌های امتحان بین آن‌ها توزیع شد ولی سؤالی در آن نوشته نشده بود؛ به این معنی که فقط قسمت پاسخ وجود داشت. سپس، صورت سؤال به صورت شفاهی برای آن‌ها خوانده شد و آن‌ها پاسخ خود را در قسمت مربوطه نوشتند. آزمون‌های چندگزینه‌ای «شنیدن» به صورت شفاهی و مصاحبه برگزار شد.

برای حفظ اطمینان از صحت داده‌ها، لازم بود آزمودنی‌ها به همان صورتی که آموخته بودند آزمایش شوند. لذا همان‌طور که آزمودنی‌ها در شیوه «خواندن» و «خواندن حین شنیدن»، متن داستان و صورت واژه‌ها را دیده بودند آزمون به صورت کتبی، و در شیوه «شنیدن» که فقط داستان را شنیده بودند و صورت واژه‌ها را ندیده بودند آزمون به صورت مصاحبه برگزار شد.

در شروع پس‌آزمون‌ها زمان لازم برای پاسخ به سؤالات، روی برگه هر فرد نوشته شده بود و در پایان هر جلسه یک فرم نظرسنجی به آن‌ها داده شد که از آن‌ها خواسته بود با مقیاس (۵-۱) به سؤالات زیر نمره بدهند:

۱- داستان برای خواندن یا شنیدن آسان بود.

۲- تعداد واژه‌هایی که می‌دانستم زیاد بود.

۳- همه داستان را فهمیدم.

۴- داستان جالب و جذاب بود.

پس از اجرای آخرین مرحله، در پرسشنامه دیگری از آزمودنی‌ها خواسته شد به ۴ سؤال زیر پاسخ دهند:

۱- کدام داستان را بیشتر دوست داشتید؟ چرا؟

۲- کدام داستان آسان تر بود؟ چرا؟

۳- کدام مرحله را ترجیح می دادید؟ چرا؟

۴- به طور کلی نظرتان درباره این پژوهش چیست؟

شیوه نمره دهی آزمون‌ها اینگونه بود که در آزمون چندگزینه‌ای، هر پاسخ صحیح ۱ نمره داشت و در آزمون معادل‌یابی نیز، هر پاسخ صحیح ۱ نمره، اما واژه‌ای با معنی مشابه ۰/۵ نمره و واژه‌ای که مشخص است معادل را پیدا کرده ولی خود واژه را فراموش کرده و آن را جابه‌جا نوشته ۰/۲۵ نمره داشت. «واژه با معنی مشابه» بدین معنی است که به عنوان مثال اگر جواب صحیح «شاگرد» بود ولی آزمودنی نوشته بود «دانشجو» تنها ۰/۵ نمره می‌گرفت. از این طریق، نیم نمره برای دانش جزئی درباره معادل‌های واژه‌های جایگزین داده شد. علاوه بر آن برای تشویق آزمودنی‌ها به دادن پاسخ صحیح، آن‌ها می‌توانستند دو معادل بنویسند.

۳. ارائه و واکاوی داده‌ها

هدف از پس‌آزمون اول در هر مرحله، سنجش مقدار دانش واژه و هدف از پس‌آزمون دوم بررسی میزان فراخوانی و یا فراموشی واژه‌های هدف بود. پس از برگزاری آزمون‌ها و بررسی پاسخ‌های زبان‌آموزان نمرات آزمودنی‌ها از ۱۱ محاسبه شد. در ادامه، به ترتیب نمرات آن‌ها را در هر مرحله «خواندن»، «شنیدن» و «خواندن حین شنیدن» به صورت جداگانه بررسی می‌کنیم. به منظور پاسخ به سؤالات پژوهش، در ابتدا باید نتایج پس‌آزمون‌ها را در هر ۳ شیوه با هم مقایسه کنیم.

جدول ۲ نتایج حاصل از پس‌آزمون‌های اول را در هر سه شیوه «خواندن»، «شنیدن» و «خواندن حین شنیدن» توصیف می‌کند. در پس‌آزمون اول، نمره میانگین برای آزمون‌های معادل‌یابی بدین ترتیب است: مرحله «خواندن» ۳/۲۸ از ۱۱، مرحله «شنیدن» ۳/۷۵ از ۱۱ و مرحله «خواندن حین شنیدن» ۴/۵۰ از ۱۱. انحراف معیار در مرحله «خواندن» ۱/۹۸، در مرحله «شنیدن» ۲/۲۹ و در مرحله «خواندن حین شنیدن» ۱/۹۹ می‌باشد.

نمره میانگین برای آزمون‌های چندگزینه‌ای نیز بدین ترتیب است: مرحله «خواندن» ۶/۲۸، مرحله «شنیدن» ۹/۷۱ و مرحله «خواندن حین شنیدن» ۸/۷۱. انحراف معیار در مرحله «خواندن» ۲/۵۰، در مرحله «شنیدن» ۱/۲۵ و در مرحله «خواندن حین شنیدن» ۱/۸۹ است. میانگین و انحراف معیار آزمون‌ها و همچنین توصیف داده‌های پس‌آزمون‌های اول در جدول ۲ به طور کامل گزارش شده است. این اطلاعات در نمودار ۱ و ۲ نیز آمده است.

پس از بررسی نمرات و مقایسه آن‌ها با هم، مشخص شد میانگین نمرات آزمودنی‌ها در پس‌آزمون اول معادل‌یابی مرحله «خواندن حین شنیدن» و پس‌آزمون اول چندگزینه‌ای مرحله «شنیدن» بیشتر است. همچنین پس‌آزمون اول معادل‌یابی، در مرحله «شنیدن» و پس‌آزمون اول چندگزینه‌ای، در مرحله «خواندن» انحراف معیار بیشتری را نشان می‌دهند.

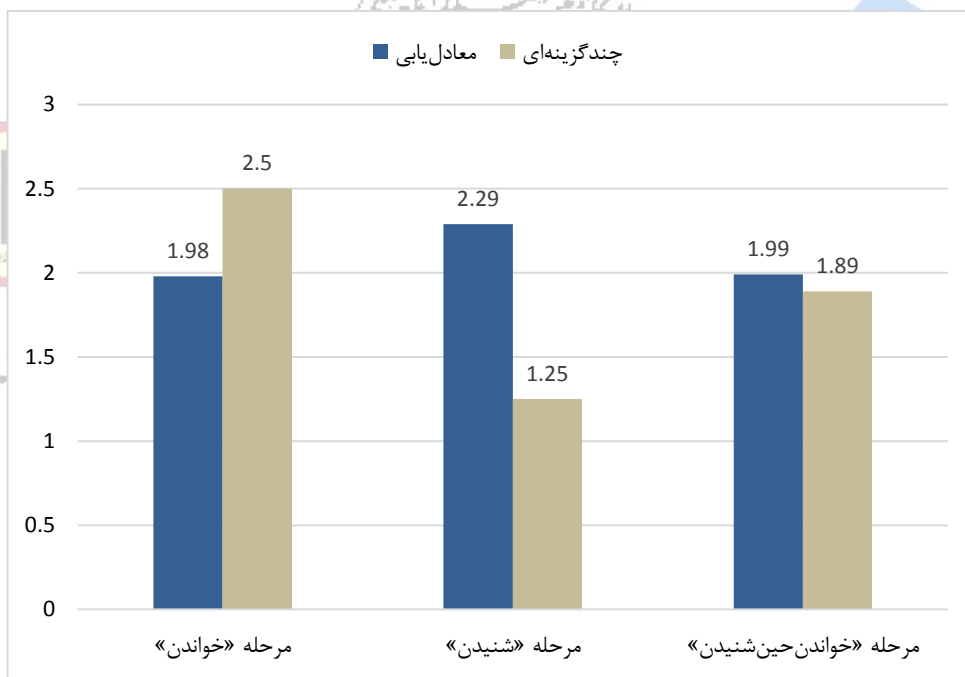
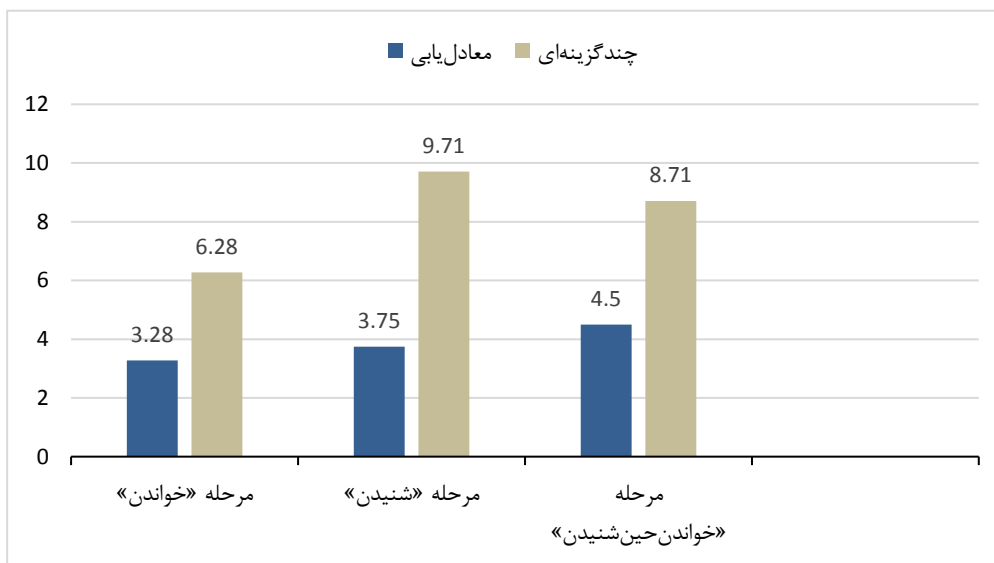
کمترین میانگین در پس‌آزمون اول در آزمون معادل‌یابی، مربوط به مرحله «خواندن» و در آزمون چندگزینه‌ای نیز مربوط به همین مرحله است. همچنین کمترین انحراف معیار در پس‌آزمون اول در آزمون معادل‌یابی مربوط به مرحله «خواندن» و در آزمون چندگزینه‌ای نیز مربوط به مرحله «شنیدن» است.

جدول ۲. جدول توصیفی پس‌آزمون اول

تعداد	مرحله «خواندن»		مرحله «شنیدن»		مرحله «خواندن حین شنیدن»	
	معادل‌یابی	چندگزینه‌ای	معادل‌یابی	چندگزینه‌ای	معادل‌یابی	چندگزینه‌ای
دامنه	۵	۷	۶/۲۵	۳	۴/۷۵	۷
کمترین مقدار	۱/۵	۳	۱/۵	۸	۱/۷۵	۷
بیشترین مقدار	۶/۵	۱۰	۷/۷۵	۱۱	۶/۵	۱۱
میانگین	۳/۲۸	۶/۲۸	۳/۷۵	۹/۷۱	۴/۵	۸/۷۱
انحراف معیار	۱/۹۸	۲/۵۰	۲/۲۹	۱/۲۵	۱/۹۹	۱/۸۹

* بیشترین نمره = ۱۱.

نمودار ۱. نمرات میانگین برای هر ۳ استان، در هر دو نوع آزمون و در هر سه مرحله در پس آزمون اول

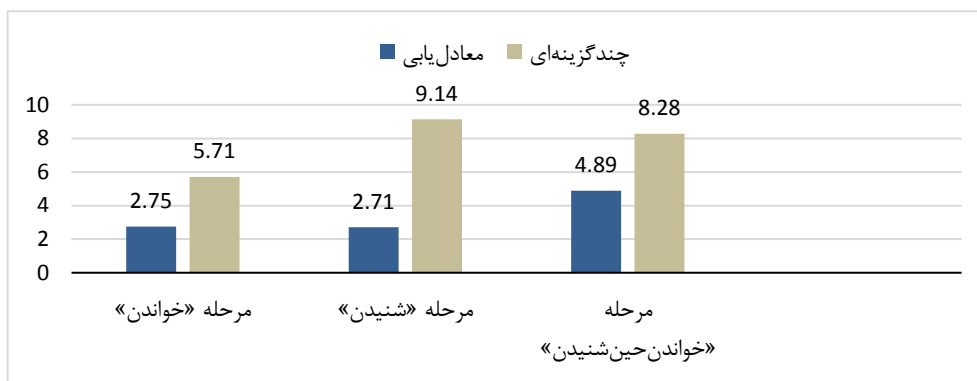

نمودار ۲. انحراف معیار برای هر ۳ استان، در هر دو نوع آزمون و در هر سه مرحله در پس آزمون اول

طبق جدول ۳ در پس آزمون دوم، نمره میانگین برای آزمون‌های معادل یابی بدین ترتیب است: مرحله «خواندن» ۲/۷۵ از ۱۱، مرحله «شنیدن» ۲/۷۱ از ۱۱ و مرحله «خواندن حین شنیدن» ۴/۸۹ از ۱۱. انحراف معیار در مرحله «خواندن» ۱/۷۵، در مرحله «شنیدن» ۱/۵۴ و در مرحله «خواندن حین شنیدن» ۲/۵۷ می‌باشد.

نمره میانگین برای آزمون‌های چندگزینه‌ای نیز بدین ترتیب است: مرحله «خواندن» ۵/۷۱ از ۱۱، مرحله «شنیدن» ۹/۱۴ از ۱۱ و مرحله «خواندن حین شنیدن» ۸/۲۸ از ۱۱. انحراف معیار در مرحله «خواندن» ۲/۵۶، در مرحله «شنیدن» ۱/۳۴ و در مرحله «خواندن حین شنیدن» ۱/۱۱ است. میانگین و انحراف معیار آزمون‌ها و همچنین توصیف داده‌های پس آزمون‌های دوم در هر سه شیوه «خواندن»، «شنیدن» و «خواندن حین شنیدن» در جدول ۳ به طور کامل گزارش شده است. این اطلاعات در نمودار ۳ و ۴ نیز آمده است.

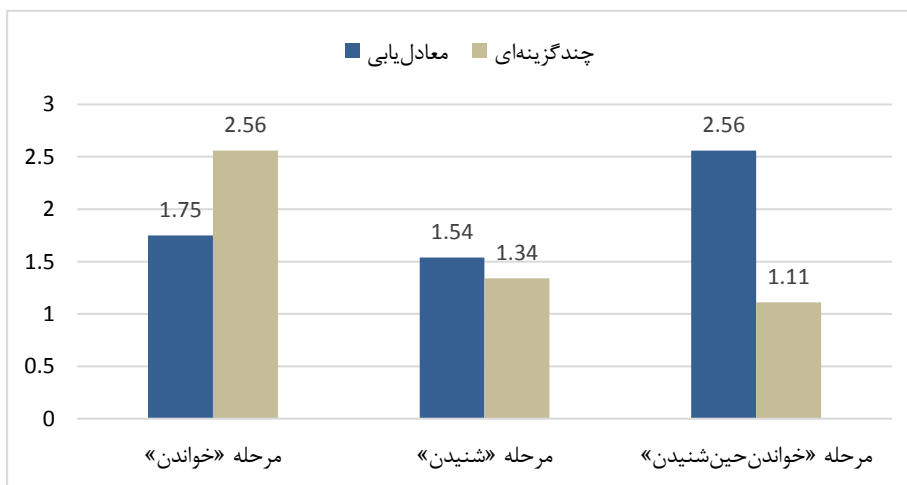

پس از بررسی نمرات و مقایسه آن‌ها با هم، مشخص شد میانگین نمرات آزمودنی‌ها در پس‌آزمون دوم معادل‌یابی مرحله «خواندن حین شنیدن» و پس‌آزمون دوم چندگزینه‌ای مرحله «شنیدن» بیشتر است. همچنین پس‌آزمون دوم معادل‌یابی، در مرحله «خواندن حین شنیدن» و پس‌آزمون دوم چندگزینه‌ای، در مرحله «خواندن» انحراف معیار بیشتری را نشان می‌دهند. کمترین میانگین در پس‌آزمون دوم در آزمون معادل‌یابی، مربوط به مرحله «شنیدن» و در آزمون چندگزینه‌ای، مربوط به مرحله «خواندن» است. همچنین کمترین انحراف معیار در پس‌آزمون دوم در آزمون معادل‌یابی مربوط به مرحله «شنیدن» و در آزمون چندگزینه‌ای مربوط به مرحله «خواندن حین شنیدن» است.

جدول ۳. جدول توصیفی پس‌آزمون دوم

تعداد	مرحله «خواندن»		مرحله «شنیدن»		مرحله «خواندن حین شنیدن»	
	معادل‌یابی	چندگزینه‌ای	معادل‌یابی	چندگزینه‌ای	معادل‌یابی	چندگزینه‌ای
دامنه	۷	۷	۷	۷	۷	۷
کمترین مقدار	۱	۳	۰/۲۵	۴	۶/۵	۳
بیشترین مقدار	۶/۲۵	۱۰	۴/۲۵	۱۱	۸	۱۰
میانگین	۲/۷۵	۵/۷۱	۲/۷۱	۹/۱۴	۴/۸۹	۸/۲۸
انحراف معیار	۱/۷۵	۲/۵۶	۱/۵۴	۱/۳۴	۲/۵۷	۱/۱۱

* بیشترین نمره = ۱۱. نمرات میانگین برای هر ۳ داستان، در هر دو نوع آزمون و در هر سه مرحله در پس‌آزمون دوم نمودار ۳.

نمودار ۴. نمرات انحراف معیار برای هر ۳ داستان، در هر دو نوع آزمون و در هر سه مرحله در پس‌آزمون دوم در بررسی آزمون‌های معادل‌یابی اول و دوم، نتایجی به‌دست‌آمد که در ادامه بیان خواهد شد. در شیوه «خواندن»، میانگین نمرات آزمودنی‌ها در پس‌آزمون اول ۳/۲۸ بوده و در پس‌آزمون دوم به ۲/۷۵ کاهش یافته است. در شیوه «شنیدن» نیز، میانگین نمرات در پس‌آزمون اول ۳/۷۵ بوده و در پس‌آزمون دوم به ۲/۷۱ کاهش یافته است. نمرات میانگین زبان‌آموزان در پس‌آزمون اول «خواندن حین شنیدن» ۴/۵ بوده، ولی آمار عجیبی برای میانگین نمرات آزمودنی‌ها در پس‌آزمون دوم معادل‌یابی به‌دست‌آمد که

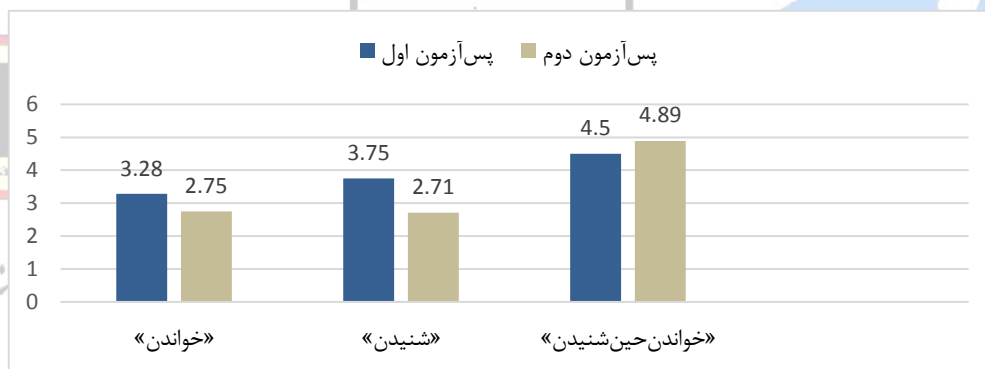
نشان داد آزمودنی‌ها در پس‌آزمون دوم معادل‌یابی «خواندن حین شنیدن» بهتر از پس‌آزمون اولشان عمل کرده‌اند و نمره میانگین آن‌ها به ۴/۸۹ افزایش پیدا کرده است.

میانگین نمرات پس‌آزمون اول چندگزینه‌ای در شیوه «خواندن» ۶/۲۸ بوده که در پس‌آزمون دوم به ۵/۷۱ کاهش یافته است. این نمرات در پس‌آزمون اول «شنیدن» ۹/۷۱ بوده و در پس‌آزمون دوم به ۹/۱۴ کاهش یافته است. علاوه‌براین، در شیوه «خواندن حین شنیدن»، آزمودنی‌ها در پس‌آزمون اول به میانگین ۸/۷۱ دست یافته‌اند که این نمره در پس‌آزمون دوم به ۸/۲۸ کاهش یافته است. آمار فراموشی در هر ۳ شیوه و در هر دو پس‌آزمون اول و دوم معادل‌یابی و چندگزینه‌ای، در جدول ۴ و آمار فراموشی برای هر دو آزمون معادل‌یابی و چندگزینه‌ای در هر دو پس‌آزمون اول و دوم، در نمودارهای ۵ و ۶ آمده است.

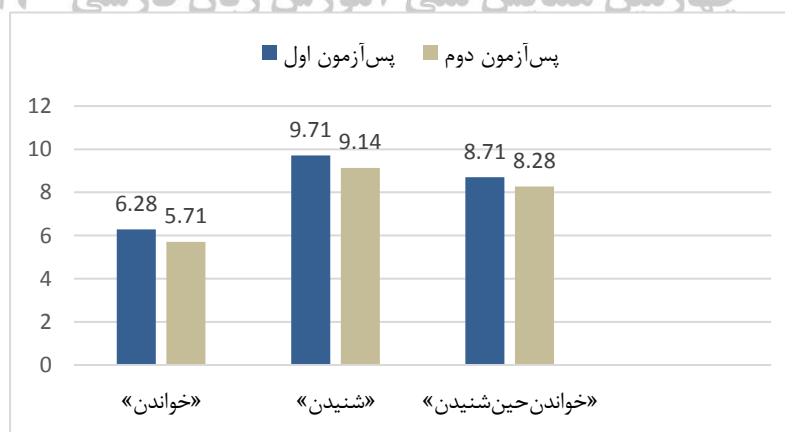
جدول ۴. میانگین نمرات آزمون‌های معادل‌یابی و چندگزینه‌ای در هر دو پس‌آزمون اول و دوم

پس‌آزمون دوم		پس‌آزمون اول		
چندگزینه‌ای	معادل‌یابی	چندگزینه‌ای	معادل‌یابی	
۵/۷۱	۲/۷۵	۶/۲۸	۳/۲۸	«خواندن»
۹/۱۴	۲/۷۱	۹/۷۱	۳/۷۵	«شنیدن»
۸/۲۸	۴/۸۹	۸/۷۱	۴/۵	«خواندن حین شنیدن»

نمودار ۵. نمرات میانگین آزمون معادل‌یابی در هر دو پس‌آزمون اول و دوم

نمودار ۶. نمرات میانگین آزمون چندگزینه‌ای در هر دو پس‌آزمون اول و دوم

۴. تجزیه و تحلیل داده‌ها

با هدف یافتن بهترین روش در بین ۳ شیوه «خواندن»، «شنیدن» و «خواندن حین شنیدن»، باید به میانگین آزمون‌ها توجه شود. از آنجا که هر پس‌آزمون، دو آزمون معادل‌یابی و چندگزینه‌ای دارد، جمع نمرات این دو آزمون را به‌عنوان نمره یادگیری زبان‌آموزان در روش آموزشی در نظر می‌گیریم.

جدول ۵. آمار توصیفی پس آزمون اول + پس آزمون دوم

پس آزمون اول «خواندن»	پس آزمون دوم «خواندن»	پس آزمون اول «شنیدن»	پس آزمون دوم «شنیدن»	پس آزمون اول «خواندن حین شنیدن»	پس آزمون دوم «خواندن حین شنیدن»
۷	۷	۷	۷	۷	۷
۴/۵۰	۴/۰۰	۹/۷۵	۹/۲۵	۸/۷۵	۸/۵۰
۱۶/۵۰	۱۶/۲۵	۱۸/۷۵	۱۵/۲۵	۱۷/۰۰	۱۷/۰۰
۹/۵۷۱۴	۸/۴۶۴۳	۱۳/۴۶۴۳	۱۱/۸۵۷۱	۱۳/۲۱۴۳	۱۳/۱۷۸۶
۴/۳۵۳۴۳	۴/۱۰۱۳۹	۳/۳۲۷۳۸	۱/۹۲۴۹۳	۲/۹۵۲۵۰	۳/۴۱۴۷۸
تعداد					
کمترین مقدار					
بیشترین مقدار					
میانگین					
انحراف معیار					

همانطور که جدول ۵ نشان می‌دهد، میانگین پس آزمون اول «شنیدن» بالاتر از دو شیوه دیگر است. در نتیجه این روش بیش از سایر روش‌ها بر یادگیری غیرمستقیم واژه تأثیر دارد. پس از آن شیوه «خواندن حین شنیدن» قرار می‌گیرد. علاوه بر این، به دلیل اینکه میانگین پس آزمون دوم «خواندن حین شنیدن» بیشتر از میانگین پس آزمون دوم سایر شیوه‌ها است، این روش تأثیر بیشتری در فراخوانی واژه‌ها دارد و میزان فراموشی واژه‌ها در این روش کمتر است. پس از «خواندن حین شنیدن»، «شنیدن» کمترین میزان فراموشی را دارد. نتیجه حاصل از این مقایسه نشان می‌دهد که روش «شنیدن» بهتر از روش «خواندن» در یادگیری و به‌خاطر سپاری واژه‌ها عمل کرده است ولی زمانی که این دو روش با هم ادغام شوند (بدین معنی که روش «خواندن حین شنیدن» اجرا شود)، تأثیر بهتر و بیشتری در یادگیری خواهد داشت.

به‌منظور بررسی صحت نتایج فوق، باید از آزمون‌های آماری استفاده کرد. در این پژوهش، ۷ زبان‌آموز در هر ۳ شیوه، از جامعه آماری یکسان و زبان‌آموزان واحدی هستند که این به مقایسه‌پذیر بودن روش‌ها کمک می‌کند. در این حالت، می‌توان از آزمودنی‌ها خواست تا بهترین شیوه را از بین ۳ شیوه «خواندن»، «شنیدن» و «خواندن حین شنیدن» انتخاب کنند. عمل بررسی فرم‌های نظرسنجی تکمیل شده توسط آزمودنی‌ها در ادامه به طور کامل توضیح داده می‌شود.

بین نمرات آزمودنی‌ها تا حدی همبستگی وجود دارد ولی به دلیل انتخاب داستان‌های متفاوت، این همبستگی بسیار ضعیف می‌شود. علاوه بر این، از آنجا که معمولاً هر سه شیوه در کلاس‌های آموزش زبان استفاده می‌شود و همچنین آزمون‌های معادل‌یابی و چندگزینه‌ای نیز در این کلاس‌ها برگزار می‌شود، بنابراین بحث آشنا نبودن زبان‌آموزان با چگونگی اجرای هر ۳ شیوه و برگزاری هر دو آزمون معادل‌یابی و چندگزینه‌ای در روش اول نسبت به روش آخر، غیرمنطقی است. همچنین، به دلیل اینکه حجم داده‌ها بسیار کم است، باید از آزمون‌های ناپارامتری برای مقایسه میانگین نمره یادگیری در این ۳ شیوه استفاده کرد. برای انجام این مقایسه، نمرات تمام پس آزمون‌ها در یک شیوه با هم جمع می‌شوند و در نهایت، این نمرات کلی ۳ شیوه، با هم مقایسه می‌شوند که برای این کار آزمون کروسکال والیس^۱ مناسب است که نتایج آن در جدول ۶ آورده شده است.

جدول ۶. نتایج آزمون کروسکال والیس

Tsum معادل فارسی؟	
Chi-Square	۵/۱۹۸
Df	۲
Asymp. Sig*	۰/۰۷۴

*میزان رضایت

¹ Kruskal Wallis Test

با توجه به نتایج جدول ۶، می‌توان گفت که تفسیر داده‌های به‌دست آمده از روش آماری نشان می‌دهد میان سه روش «خواندن»، «شنیدن» و «خواندن حین شنیدن» تفاوت معناداری وجود ندارد. با توجه به اینکه میزان معناداری بیشتر از ۰/۰۵ است، به دلیل حجم پایین نمونه‌ها می‌توان عدم معناداری میان میانگین‌ها را به این مورد نسبت داد. اگر از نمونه بیشتری استفاده می‌شد احتمال معناداری (وجود تفاوت بین ۳ شیوه) بیشتر می‌شد. بدین ترتیب، با توجه به این حجم نمونه، تفاوت معناداری بین روش‌ها از نظر آماری مشاهده نشد و این به این معنی است که هر ۳ شیوه «خواندن»، «شنیدن» و «خواندن حین شنیدن» به یک میزان در یادگیری غیر مستقیم واژه بر زبان‌آموزان تأثیر می‌گذارند. بنابراین، فرضیه اول این پژوهش رد می‌شود.

برای فهم تفاوت بین آزمون‌های معادلیابی اول و دوم و آزمون‌های چندگزینه‌ای اول و دوم به آزمون آماری احتیاج است که به دلیل محدود بودن حجم نمونه از آزمون ناپارامتری ویلکاکسون^۱ استفاده شد. نتایج این آزمون در جدول ۷ آمده است. برطبق این جدول تفاوت معناداری بین پس‌آزمون‌های اول و دوم وجود نداشت. در صورتی که اگر ارزش پی^۲ کمتر از ۰/۰۵ شود بدین معنی است که تفاوت معناداری وجود دارد. بنابراین، فرضیه دوم این پژوهش رد می‌شود.

جدول ۷. نتایج آزمون ویلکاکسون

ارزش پی	«خواندن»		«شنیدن»		«خواندن حین شنیدن»	
	معادل‌یابی	چندگزینه‌ای	معادل‌یابی	چندگزینه‌ای	معادل‌یابی	چندگزینه‌ای
۰/۶۱	۰/۳۴	۰/۳۵	۰/۴۶	۰/۹۳	۰/۳۲	

نتایج نظرسنجی‌های تکمیل‌شده توسط آزمودنی‌ها در جدول ۸ قابل مشاهده است. بر طبق این جدول، برای زبان‌آموزان شیوه «شنیدن» راحت‌تر از شیوه «خواندن» و شیوه «خواندن» راحت‌تر شیوه «خواندن حین شنیدن» بوده است.

جدول ۸. میانگین نمرات حاصل از فرم‌های نظرسنجی

مجموع	داستان جالب و جذاب بود.	داستان را همه داستان‌ها را فهمیدید.	واژه‌هایی که می‌دانستید زیاد بودند.	داستان برای خواندن یا شنیدن آسان بود.	
۱۴/۴۱	۳/۸۵	۳/۲۸	۳/۲۸	۴	«خواندن»
۱۴/۷	۴	۳/۴۲	۳/۵۷	۳/۷۱	«خواندن حین شنیدن»
۱۵/۲۸	۴/۲۸	۳/۴۲	۴	۳/۵۸	«شنیدن»

بیشترین نمره = ۵

نتایج حاصل از بررسی فرم نظرسنجی نهایی نشان‌داد ۵۷،۱۴٪ زبان‌آموزان داستان «طوطی و بقال» و ۴۲،۸۵٪ آن‌ها داستان «باد آورده را باد می‌برد» را دوست داشتند. هیچ‌کدام از آزمودنی‌ها علاقه‌ای به داستان «دیوانه چو دیوانه ببیند خوشش آید» نداشتند. در پاسخ به میزان آسان بودن داستان‌ها، ۵۷،۱۴٪ آزمودنی‌ها داستان «باد آورده را باد می‌برد» و ۲۸،۵۷٪ آن‌ها داستان «طوطی و بقال» را انتخاب کردند. ۱۴،۲۸٪ زبان‌آموزان بر این باور بود که هر ۳ داستان برایشان سخت بود. در سومین سؤال ۴۲،۸۵٪ شیوه «خواندن»، ۲۸،۵۷٪ شیوه «خواندن حین شنیدن»، ۱۴،۲۸٪ شیوه «شنیدن» و ۱۴،۲۸٪ هم «خواندن» و هم «خواندن حین شنیدن» را ترجیح دادند. بنابراین، فرضیه سوم این پژوهش نیز، رد می‌شود. این نتایج در جدول ۹ آمده است.

در آخر ۱۰۰٪ زبان‌آموزان اجرای این پژوهش را مفید دانسته و گفته‌اند واژه‌های زیادی از این دوره پژوهشی یادگرفته‌اند و ۵۷/۲۸٪ آن‌ها پیشنهاد دادند که اگر داستان‌ها کوتاه‌تر و یا تعداد واژه‌های جایگزین کمتر باشد نتایج بهتر می‌شود. بنابراین آسانترین داستان از نظر زبان‌آموزان «باد آورده را باد می‌برد» بود علاوه بر آن، آزمودنی‌ها داستان «طوطی و بقال» را بیشتر دوست داشتند و شیوه «خواندن» را بر سایر شیوه‌ها ترجیح دادند.

جدول ۹. جدول بیان درصد پاسخگویی به سؤالات نظرسنجی نهایی

«طوطی و بقال»	«باد آورده را باد می‌برد»	«دیوانه چو دیوانه ببیند خوشش آید»	
۵۷/۱۴٪	۴۲/۸۵٪	۰٪	کدام داستان را بیشتر دوست داشتند؟
۲۸/۵۷٪	۵۷/۱۴٪	۰٪	کدام داستان آسان‌تر بود؟
«خواندن»	«شنیدن»	«خواندن حین شنیدن»	
۴۲/۸۵٪	۱۴/۲۸٪	۲۸/۵۷٪	کدام شیوه را ترجیح می‌دهند؟

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهادهای آموزشی و پژوهشی

براساس نظر پژوهشگران و محققان، استفاده از داستان تأثیر بسیار زیادی در واژه‌آموزی دارد. این پژوهش برای به دست آوردن بهترین شیوه برای یادگیری غیرمستقیم واژه از طریق داستان به کمک زبان‌آموزان و معلمان انجام شد. به‌طور کلی از نتایج حاصل از اجرای این پژوهش درمی‌یابیم که «خواندن»، «شنیدن» و «خواندن حین شنیدن» داستان به یک میزان در یادگیری غیرمستقیم واژه تأثیر دارند اما زبان‌آموزان شیوه «خواندن» را بیش از سایر شیوه‌ها ترجیح می‌دهند. علاوه بر آن، با مقایسه نتایج پس‌آزمون‌های فوری و تأخیری دریافتیم میزان فراموشی واژه‌ها تا دو روز بعد از اجرای داستان‌ها بسیار اندک است. امید است معلمان استفاده از داستان را در کلاس‌های آموزش زبان فارسی به‌کار ببندند و فارسی‌آموزان نیز از فواید استفاده از داستان غافل نشوند.

۶. محدودیت‌های پژوهش

در پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی مواجه شدیم که رفع این موارد در پژوهش‌های بعدی، ما را در دستیابی به نتایج بهتر و قابل اعتمادتر یاری می‌کند. از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به تعداد محدود زبان‌آموزان اشاره کرد. استفاده از داستان‌هایی در سطح زبان‌آموزان، کمک شایانی به روند پژوهش خواهد کرد. در این پژوهش آزمودنی‌ها در سطح پیش‌میان و داستان‌ها در سطح میانی بودند (لازم به یادآوری است که داستان‌ها ساده‌سازی شده بودند) اما باز هم به نظر می‌رسید داستان‌ها برای تعدادی از آزمودنی‌ها دشوار است. محدودیت بعدی که با آن مواجه بودیم زمان اندک حضور آزمودنی‌ها در ایران بود. طبق برنامه اصلی پژوهش، کلاس‌ها باید با فاصله دو روز برگزار می‌شدند اما به دلیل کمبود وقت، پس‌آزمون دوم مرحله شنیدن یک روز بعد گرفته شد. به‌طور کلی اگر این پژوهش با فاصله زمانی معین و بیشتر از یک هفته و بر روی شمار بیشتری از زبان‌آموزان (به‌طوری که بتوان آن‌ها را به ۳ گروه تقسیم کرد و هر مرحله را به نوبت روی هر گروه آزمود) نتایج قابل اعتمادتری به دست می‌آمد اما چنین نشد.

منابع فارسی
صحرائی، رضامراد و احمدی قادر، شهناز؛ آموزش مستقیم واژه در متن: مقایسه تأثیر دو رویکرد یادگیری مستقیم و تصادفی در یادگیری واژه؛ فصلنامه علمی-پژوهشی زبان پژوهی دانشگاه الزهرا (س)، سال هفتم، ۱۳۹۴، شماره ۱۷.

چهارمین همایش ملی آموزش زبان فارسی - ۱۳۹۹

منابع لاتین

- Brown, R., Waring, R., & Donkaewbua, S.; *Incidental vocabulary acquisition from reading, reading-while-listening, and listening to stories*; Reading in a Foreign Language, 20(2), 2008; 136-163.
- Carey, S.; *The child as word learner*. In M. Halle, J. Bresnan, G. Miller (Eds.); Linguistic theory and psychological reality, Cambridge, MA: MIT Press, 1978, 264-293.
- Day, R. R.; & Bamford, J.; *Extensive reading in the second language classroom*; England: Cambridge University Press, 1998.
- Day, R. R., Omura, C., & Hiramatsu, M.; *Incidental EFL vocabulary learning and reading*; Reading in a Foreign Languages, 7, 1991; 541-551.
- Deighton, L. C.; *Vocabulary development in the classroom*; New York: Columbia University Press; 1959.
- Donkaewbua, S.; *The effects of previous partial word knowledge on vocabulary learning through listening*; Manuscript in preparation. New Zealand: Victoria University of Wellington, 2008.
- Elley, W. B.; *Vocabulary acquisition from listening to stories*; Reading Research Quarterly, 1989; 24, 174-187.
- Higa, M.; *The psycholinguistic concept of difficulty and the teaching of foreign language vocabulary*; Language Learning, 15, 1965; 167-179.
- Joe, A., Nation, P., & Newton, J.; *Sensitive vocabulary tests*; Unpublished paper, New Zealand, Victoria University of Wellington, 1996.
- Joe, A.; 1994. *The effects of text-based tasks on incidental vocabulary learning*; Unpublished MA thesis. New Zealand, Victoria University of Wellington.
- Joe, A.; *What effects do text-based tasks promoting generation have on incidental vocabulary acquisition?*; Applied Linguistics, 19, 1998; 357-377.
- Laufer, B.; *What's in a word that makes it hard or easy: Some inralexical factors that affect the learning of words*; In N. Schmitt & M. McCarthy (Eds.), Vocabulary: Description, Acquisition and Pedagogy. Cambridge, England: Cambridge University Press, 1997; 140-155.

- Mortazavi Sarmad, G. (2012). *The impact of reading-only, reading-while-listening, and listening-only to stories on Iranian EFL learners' incidental vocabulary learning*, Master thesis. Tehran: Alzahra University.
- Nagy, W.; *On the role of context in first-and second-language vocabulary learning*; In N. schmitt & M. McCarthy (Eds.), *Vocabulary: Description, Acquisition and Pedagogy*, Cambridge, England: Cambridge University Press, 1997; 64-83.
- Nation, I. S. P.; *Teaching and Learning Vocabulary*; New York: Newbury House, 1990.
- Richards, J. C., & Renandya, W. A.; *Methodology in language teaching: An anthology of current practice*; Cambridge, England: Cambridge University Press, 2002.
- Rodgers, T.; *On measuring vocabulary difficulty: An analysis of item variables in learning Russian-English vocabulary pairs*; IRAL, 7, 1969; 327-343.
- Suggate, S. P., Lenhard, W., Neudecker, E., & Schneider, W.; *Incidental vocabulary acquisition from stories: Second and fourth graders learn more from listening than reading*; First Language, 33(6), 2013; 551-571.
- Vidal, K.; *A comparison of the effects of reading and listening on incidental vocabulary acquisition*. Language Learning, 61(1), 2011; 219-258.
- Waring, R., & Takaki, M.; *At what rate do learners learn and retain new vocabulary from reading a graded reader?*; Reading in a Foreign Language, 2003, 15, 130-163.

پیوست

آزمون چندگزینه‌ای

دور کلمه‌ای که نزدیک‌ترین معنی را دارد خط بکشید:

۱- سیب	دکمه	پاک‌کن	شاگرد	کودک	نمیدانم
۲- کلید	جنگ	قاشق	چرخ	دست	نمیدانم
۳- کفش	استاد	پرده	پارک	میز	نمیدانم

آزمون معادل‌یابی

معنی واژه‌های زیر را در جای خالی روبروی آن بنویسید. (برای هر واژه دو معنی بنویسید).

۱- سیب	۱-	.....
۲- کلید	۱-	.....
۳- کفش	۱-	.....

چهارمین همایش ملی آموزش زبان فارسی - ۱۳۹۹

www.anjomanfarsi.ir